

بررسی تطبیقی حریم در خانه‌های سنتی و معاصر (خانه قزوینی‌ها، مجتمع مسکونی پردیس اصفهان)

عاطفه سعیدی قهه^۱، عباس افرادی^۲^۱ دانشجوی دکتری معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان،

Niaresh.memari@yahoo.com

^۲ کارشناس شهرسازی، شهرداری منطقه ۲ اصفهان، Niaresh.memari@yahoo.com

چکیده

در طراحی فضاهای مسکونی، پیش‌بینی حریم از مهم‌ترین ابعاد طراحی بوده و نمی‌توان برای مکانیابی اتاق‌ها و فضاهای مختلف فقط به استفاده مناسب از نور آفتاب در زمستان و مقابله با آن در روزهای گرم تابستان توجه کرد و به مسأله حریم بی‌توجه بود. پژوهش حاضر پس از تبیین مسأله حریم، به بررسی تطبیقی عناصر ایجاد کننده آن، در دو نمونه خانه قزوینی‌ها به عنوان خانه سنتی و مجتمع مسکونی پردیس به عنوان خانه معاصر در شهر اصفهان پرداخته است. در این تحقیق توصیفی برای جمع‌آوری اطلاعات از روش مطالعات کتابخانه‌ای و روش میدانی استفاده شده است. فرضیه تحقیق بر این استوار است که خانه معاصر در مقایسه با خانه سنتی در ایجاد حریم ضعیف‌تر عمل می‌کند. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که عناصر ایجاد کننده حریم در خانه قزوینی‌ها موفق‌تر بوده و به مقوله حریم توجه بیشتری شده است. وجود مفصل‌های اتصال دهنده فضاهای باز و بسته و استفاده از هر سه فضای باز، بسته و پوشیده باعث برتری امتیاز کلی نمونه سنتی (خانه قزوینی‌ها) به نمونه معاصر (مجتمع مسکونی پردیس) گردیده است. شایان ذکر است که مجتمع پردیس سطح مناسبی از حریم را ارائه داده است. در این زمینه در ساختمان‌های امروزی باید برای تأمین نیازهای روانشناختی و جوابگویی به خلوت انسان‌ها به مسأله حریم توجه بیشتری نمود و از عناصر ایجاد کننده آن به شیوه‌های جدید استفاده کرد.

واژه‌های کلیدی: حریم، درونگرایی، خانه سنتی، خانه معاصر.

مقدمه

نظری اجمالی به معماری ایران در قرون گذشته بیانگر اصول شکل دهنده آن همچون آسایش، استحکام،... است. یکی از مهمترین اصولی که در معماری سنتی ایران بالاخص پس از اسلام مورد توجه قرارگرفت، اصل حریمیت است. یکی از نیازهای اولیه انسان نیز برخورداری از عرصه‌ی خصوصی مورد نیاز و رعایت مسأله حریم و اشراف است و با ارضای نیازهای اولیه است که مجموعه‌ای از نیازهای جدید ایجاد می‌شود.

با افزایش جمعیت و رشد شهرنشینی و با مطرح شدن سیاست تولید مسکن انبوه، خانه‌های سنتی درونگرا با سلسله مراتب دسترسی و حریم، جای خود را به آپارتمان‌های مکعبی شکل برونگرایی دادند که تنها مسأله مورد توجه در آنها سود اقتصادی بیشتر بود. در طراحی فضاهای مسکونی، پیش‌بینی حریم از مهم‌ترین ابعاد طراحی بوده و نمی‌توان برای مکانیابی اتاق‌ها و فضا‌های مختلف فقط به استفاده مناسب از نور آفتاب در زمستان و مقابله با آن در روزهای گرم تابستان توجه کرد و به مسأله حریم بی‌توجه بود.

به دلیل افزایش قیمت زمین، مصالح و نیروی کار در آپارتمان‌های امروزی مسأله حریم کم‌رنگ شده است و سازمان فضائی خانه معاصر به کلی متفاوت از خانه سنتی شکل گرفته است. فرضیه تحقیق بر این استوار است که خانه معاصر در مقایسه با خانه سنتی در ایجاد حریم ضعیف‌تر عمل می‌کند. پژوهش حاضر بر آن است که عناصر ایجاد کننده حریم در خانه قزوینی‌ها (خانه سنتی) و مجتمع مسکونی پردیس (خانه معاصر) را شناسایی و بررسی تطبیقی نماید تا بتوان از عناصر موفق آنها برای استفاده در طراحی ساختمان‌های مسکونی امروزی در جهت افزایش حریم و آسایش بیشتر ساکنین بهره گرفت. در راستای دستیابی به موارد یاد شده، نگارنده از مطالعات کتابخانه‌ای و مشاهدات میدانی بهره گرفته است.

پیشینه تحقیق

در اندیشه ایرانیان همواره جایگاه دین و مذهب در مرکز توجه بوده و سایر مسائل از جمله مسکن در پیرامون آن قرار داشته است. ساخت مسکن بر اساس فطرت پاک و با تاکید بر اصول دین ساخته شده که از جمله تاکید دین اسلام، پوشاندن دید و ایجاد حریمیت است (مسائلی، ۱۳۸۸). باتوجه به این اصل، تفکیک فضای درون و بیرون و همچنین ایجاد انحراف دید اتفاق می‌افتد. درونگرایی از جمله ویژگی‌های حاکم در معماری و شهرسازی اصفهان است که در مقیاس کل شهر تا تک بناها و اجزای آنها دیده می‌شود (قاسمی و همکاران، ۱۳۹۰).

در فضای شهری این مسئله را می‌توان در مواردی چون غریب گز بودن و عدم جلوه‌گری ورودی محلات شهری و فراهم ساختن فضایی نیمه خصوصی برای ساکنین مشاهده نمود (پاکزاد، ۱۳۸۶).